

УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ НАУК

ЗАПИСКИ

ІСТОРИЧНО-ФІЛОЛОГІЧНОГО ВІДДІЛУ

Кн. X (1927)

За головним редагуванням голови Відділу
акад. Агатангела КРИМСЬКОГО

У КИЇВІ
З друкарні Української Академії Наук
1927

[061(47.7)(05)]

Дозволяється випустити в світ.
Неодмінний Секретар Академії Наук, акад. *А. Кримський*.

Київський Окріт, № 232, 1927.
Зам. № 5819—1200 прим.

ДЕ ЩО Є:

	Стор.
Володимир Білий. Судова справа С. Д. Носа	1 — 47
Михайло Марковський. „Енеїда“ І. П. Котляревського . .	48 — 74
Ярема Айзеншток. Студії над текстами І. Котляревського .	75 — 98
Іван Галюн. Як досліджувано українські дифтонги	99 — 115
Проф. Леонід Беркут. Про ідеологію в німецьких цезаристів середніх віків	116 — 131
Проф. Олекса Покровський. Як ідеалізовано скитів у грець- кому та римському письменстві	132 — 192
Акад. Федір Мищенко. З історії східно-візантійської куль- тури. Етюд II-ий.	193 — 214

ПАМ'ЯТІ АКАД. ВОЛОД. ГНАТЮКА:

Василь Дем'янчук. До історії обрання Володимира Гнатюка в академики	215 — 221
Лист од Наркомосу УСРР з приводу смерті акад. Гнатюка . . .	222 — 223
Михайло Тарасенко. Культурно-громадська праця академика В. М. Гнатюка	224 — 228
Акад. Андрій Лобода. Заклик В. Гнатюка записувати етно- графічні матеріали	229 — 231
Володимир Білий. До характеристики акад. Володимира Гна- тюка як збирача й записувача.	232 — 240
Віктор Петров. Акад. Володимир Гнатюк у своїх фольклорних студіях	241 — 254
Михайло Могілянський. Спогади про В. М. Гнатюка та листування з ним	255 — 259

МАТЕРІЯЛИ.

Микола Левченко. Андроник Оникієвич Степович (з портретом)	260 — 263
Дмитро Дорошенко. Ватрослав Ягіч про українську мову і про назву „українці“	264 — 280
Акад. Володимир Перетц. Археографічна подорож до Пскова 1926. VI, 13—18.	280 — 287
Андроник Степович. Поправка до статті О. Дорошкевича „Шевченко в приватному листуванні“ у VII—VIII кн. „Записок Історично-Філологічного Відділу“	287 — 288

Володимир Білий. З матеріалів до історії етнографії (Листування Я. П. Новицького)	288 — 293
Микола Левченко. До листування П. О. Куліша з П. Х. Глібовою	293 — 298
Проф. Олександр Оглоблін. Справа Дараганенка (1728—1729 р.)	299 — 310
Микола Левченко. Новий причинок до історії декабристів . .	311 — 313
Акад. Агатангел Кримський. Із історії турецького письменства XIV в.	313 — 327

РЕЦЕНЗІЇ.

Проф. М. Грунський. Український правопис	328 — 351
Василь Дем'янчук. До правопису слов'янських прізвищ . . .	351 — 353
Василь Дем'янчук. К. Німчинов. Український язык у минулому й тепер. II вид. ДВУ. 1926	353 — 362
Акад. Сергій Єфремов. Проф. Володимир Резанов. Українська драма. Том I, вип. 1 і 3. У Київі. 1926	362 — 364
Михайло Марковський. Акад. А. Кримський та Мик. Левченко. Знадоби для життєпису Степана Руданського. У Київі. 1926 р.	364 — 366
Проф. Андр. Степович. А. А. Шахматов. Очерк современного русского литературного языка	367 — 368
Проф. А. Степович. Hviezdoslavové sobrane spisy básnické. Svazok I, oddiel epický. 1925	369
Проф. Олександр Оглоблін. В. Л. Модзалевський. Гути на Чернігівщині. У Київі. 1926	369 — 375
Проф. Андр. Степович. Slovanský Přehled 1914 — 24. У Празі. 1925.	375 — 376
Проф. Б. Курц. Проф. М. В. Довнар-Запольский. Народное хозяйство Белоруссии. Минск, 1926	376 — 380
Проф. Василь Данилевич. Albert Grenier, Les Gaulois. 1923 .	380 — 382

Заклик В. Гнатюка записувати етнографічні матеріали.

З надзвичайним захопленням, не шануючи свого здоров'я, ба навіть не думаючи за себе, до найостанніх днів свого життя, змордований важкою недугою, працював В. Гнатюк над збиранням та опублікуванням у належній обробці матеріалів української народної творчості. Цій праці отдавав він усі свої сили, та не менше дбав і за те, щоб збільшити число робітників у тій-же галузі знання. Чимало добрих фахівців працювало вкупі з ним, але він поривавсь захопити й ширші кола і, варто зазначити, загальний підручник для цього видав саме підчас світової війни, у Відні 1916—17 рр.¹⁾ Важка, сумна доба була тоді для Галичини, та й для всієї взагалі України, і саме тоді немов з міцнішим, надійнішим заповітом удавсь наш навчитель до всього рідного громадянства: „Записуйте ж етнографічні матеріали!“ (див. ст. 45). У них так наче-б справжня душа народня переходується, і тут доводиться шукати порятунку, коли вже все инше нас зрадить. Це якось нагадує навіть давній романтичний погляд на побут народній, а романтизмом саме й починає свій нарис В. Гнатюк.

„Значінне етнографії — дуже велике“, каже Гнатюк: „бо вона не тільки викликала переверот у життю цілого ряду менших і більших народів, спонукуючи їх національне відродження, але й маларішучий вплив на літератури в цілій Європі, давши основу в них романтичному напрямку, з якого розвив ся опісля реалістичний напрям. Українська етнографія, не вважаючи на те, що український народ — позбавлений вищих культурних верств і державної організації та звязаних з нею культурно-наукових інституцій, які підпирали б постійно його культурно-наукові змагання, не тільки не полишила ся по-заді в сім поході, але на однім напрямі вибила ся наперед і випередила инші народи, через що й її заслуги тим більші“ (ст. 3—4).

І саму літературу українську в чималій мірі приправлено, а у багатьох представників письменства, особливо за часів романтизму, навіть цілком збудовано з елементів етнографічних, переважно з елементів української народної поезії. Ця поезія, зазначає наш дослідник, почала „пробивати собі дорогу до літератури ще в XVIII ст. Крім цілого ряду пісень, зложених чистою народньою мовою, а надрукованих у ріжних збір-

¹⁾ Див. «Виданне союзу визволення України. Володимир Гнатюк. Українська народня словесність. (В справі записів українського етнографічного матеріалу). Ст. 45.

никах усуміш із російськими піснями, або видобутих із рукописів і оголошених аж останніми літами, добачуємо вплив народньої поезії вже на українській філософії Г. Сковороді. У творах другого тогочасного письменника, Некрашевича, подибуємо також народні впливи, особливо вірування... Та найсильніший слід витиснула народня поезія на батькові нові української літератури, Івані Котляревським... Твори другого визначнішого письменника, Гр. Квітки-Основ'яненка, пересякнені також наскрізь народньою поезією" (ст. 4—6). Тою-ж-таки поезією пройняті твори Шевченка. У Куліша ми знаходимо часто-густо або „вільні перерібки народніх пісень та оповідань“, або „сильні сліди нар. поезії, не згадуючи про загальний народній кольорит“. „У численних оповіданнях Ганни Барвінок не тільки порозсипувано всюди багато народніх пісень, але й вони самі — або підслухані народні розмови, або основані на таких темах, що мають широкі паралелі у світовім фольклорі“. Досить відомий є народньо-поетичний колорит Марка Вовчка, а деякі оповідання її взяті просто з народнього джерела. Повні народньо-поетичного елементу оповідання Д. Мордовця, О. Стороженка. „Переважає частина творів поета С. Руданського се — талановиті віршовані перерібки народніх оповідань“. „Наші поети, що писали байки (Е. Гребінка, Л. Глєбів, Павло Свій, М. Старицький, Б. Грінченко, Я. Жарко) користувалися в більшій або меншій мірі народніми мотивами“. „Деякі твори Ю. Федьковича, Ів. Франка, Н. Кобринської, М. Коцюбинського, О. Кобилянської й інших письменників — основані також на народніх оповіданнях і піснях, або бодай нав'язані народньою поезією“. Значний вплив тої-ж-таки поезії є у наших драматургів.

Народня поезія українзувала сторонніх та напівсторонніх людей, відбилася голосно в польській літературі, де свого часу була витворила т. зв. українську школу. Є дуже виразні риси й впливи її також у російському письменстві та науці (ст. 7—10).

Коротко, стисло все це зазначено, але не безовідно, з дійсними, певними вказівками на твори, де треба шукати належних рис, а то й на відповідну наукову літературу.

Далі наводяться численні зразки того, як учені чи то взагалі письменники інших країн ставилися до етнографічних особливостей українського народу, визнавали багатство та красу їх. Після того зазначається, що робило в справі дослідження етнографії Львівське Наукове Товариство ім. Шевченка, як це зруйнувала світова війна, що загинуло підчас її у Львові та що і як треба в дальшому робити, щоб сяк-так надолужити втрачене, звичайно; треба з тим більшою енергією провадити в дальшому тут роботу. І от у звязку з таким висновком Гнатюк подає „короткі інформації про те, як і що належить записувати. Хто хоче докладніше познайомитися з предметом, той“, зазначає автор: „може переглянути різні спеціальні програми“ (ст. 18); у примітці (ст. 18—19) він і наводить „важніші з них“. А якщо людина бажала-б познайомитися ще з загальними методами розробляти, студіювати окремі етнографічні теми,

і цьому йде на допомогу автор: він перелічує світові європейські етнографічні часописи та представників головніших світових і українських етнографічних течій.

Це свідчить, як глибоко, серйозно ставивсь В. Гнатюк до етнографічної праці. Очевидна, його думка, бажання були такі, щоб кожен етнограф був найбільш підготований, освічений, щоб і записувати людина бралася тоді, коли вона розумітиме вагу цікавих для неї матеріялів у найширшому масштабі. Та, певна річ, це тільки побажання, і головну увагу автор звертає переважно на звичайне записування етнографічних матеріялів.

І от, переказуючи, як краще, доцільніше заходжуватися коло цього, В. Гнатюк радить: „Хто вибираєть ся записувати які-небудь матеріяли, повинен постарати ся вперед про книжку з подібними або близькими матеріялами до тих, які хоче записувати“ (ст. 20). Що-до самого записування, то „найліпше“ держатися способу — записувати „все, що попаде під руки. Коли одначе хтось бажає записувати лише твори усної словесности, а при тім обмежити ся ще на одну-дві її галузи, для того“ додає автор: „наведу подрібнішу програму, подаючи у скобках спеціяльну літературу, наскільки вона існує в окремих виданнях“ (ст. 22).

У цій програмі зазначаються, з відповідними розділами: пісні обрядові, історичні, побутові, дрібні пісні; духовні пісні й пісні не народнього походження; соромітські пісні; чужі пісні; мелодії пісень; замовлювання, драматичні вистави, гри; казки; байки; міти; легенди; перекази (Sagen); новелі; анекдоти (приказки); приповідки (прислів'я), загадки; ліки; вірування (ст. 23—45).

Дуже стисло, але разом із тим і дуже змістовно накреслював тут В. Гнатюк сировий матеріял, відповідну що-до нього предметову літературу, а не раз і методологічні поясіння до розділів. З літератури, казав Гнатюк, він „наводив лише що найважнійше й те, що можна купити по наших книгарнях або знайти в наших бібліотеках“ (ст. 45). Ми, однак, дуже помилилися-б, коли-б на підставі цього думали про якусь випадковість такого вибору: літературу підібрано дуже уважно і, безперечно, з великим знанням, старанністю, як те-ж саме можна сказати і про всю в цілому книжку. Розміром вона — зовсім невеличка, в змісті-ж її яскраво почуваються підсумки всього авторового життя, виразно відбиваються і довгий, добрий досвід ученого і гарячий заклик палкого агітатора... І, безумовно, дуже корисну річ ми зробили-б для нашої України, найкращий пам'ятник збудували ми-б для нашого незабутнього небіжчика-академика, коли-б перевидали тепер його книжечку, щоб вона у нас, на нашій Україні, була-б не бібліографічними рідкощами, а живим, приступним для кожного підручником!

Академик *Андрій Лобода*.